

ТЕМА 1. ПЕРЕДУМОВИ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ. ВІЙНА ТА РЕВОЛЮЦІЇ

Урок 1. Початок «Великої війни». Фронти війни в 1914–1915 рр.

Головна думка

На початку XX ст. боротьба великих держав за вплив, колонії, ринки збуту й стратегічні території поєдналася з гонкою озброєнь і системою військових союзів. Сараєвське вбивство стало приводом, який запустив механізм союзницьких зобов'язань і перетворив австро-сербський конфлікт на світову війну.

1. Чому Європа наближалася до війни

БОРЬБА ЗА ПЕРЕДІЛ СВІТУ

Німеччина швидко посилилася економічно, але мала менше колоній, ніж Велика Британія та Франція. Суперництво за ринки, сировину й сфери впливу загострювалося.

МІЖДЕРЖАВНІ СУПЕРЕЧНОСТІ

Німеччина ↔ Велика Британія; Німеччина ↔ Франція; Росія ↔ Австро-Угорщина; Німеччина ↔ Росія.

МІЛІТАРИЗАЦІЯ

Зростали армії, військові бюджети, виробництво зброї та флотів. Підготовка до війни сама підвищувала ризик її початку.

«ОЗБРОЄНИЙ МИР»

Стан, коли загальної війни ще немає, але держави готуються до неї, формують союзи й розробляють плани наступу.

2. Два воєнно-політичні блоки

Троїстий союз → Центральні держави	Антанта
1882 р. — Німеччина, Австро-Угорщина, Італія. Згодом у війні на боці Центральних держав — Османська імперія і Болгарія.	1904–1907 рр. — Велика Британія, Франція, Росія. У ході війни на боці Антанти виступили, зокрема, Італія, Румунія, США.

Геополітичні інтереси

Прагнення великих держав посилити політичний, економічний і військовий контроль у певному регіоні або світі.

Проблемне питання

Чому система союзів, яка мала стримувати противника, у 1914 р. навпаки прискорила розширення війни?

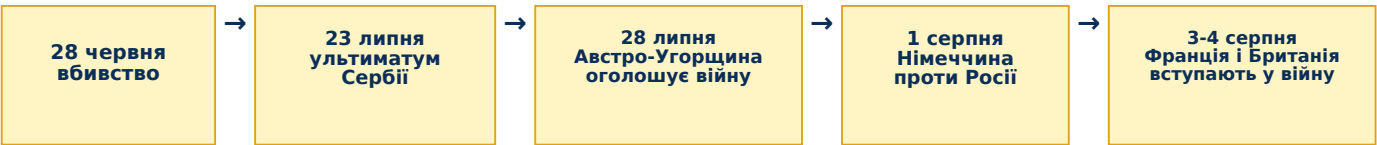
Стратегічні цілі держав і Сараєвська криза

3. Чого прагнули великі держави

Держава	Стратегічні цілі
Німеччина	Послабити британське панування на морі; здобути колонії; розширити вплив у Європі; розгромити Францію до повної мобілізації Росії.
Велика Британія	Зберегти колоніальну імперію й перевагу на морі; стримати зростання Німеччини.
Франція	Повернути Ельзас і Лотарингію, втрачені після війни 1870–1871 рр.; послабити Німеччину.
Австро-Угорщина	Посилити позиції на Балканах, підкорити Сербію; мати вплив на Волинь і Поділля.
Росія	Посилити вплив на Балканах; претендувати на Східну Галичину, Буковину, Закарпаття; контролювати Босфор і Дарданелли.

4. Привід до війни: Сараєво

28 червня 1914 р.
У Сараєві боснійський серб **Гаврило Принцип** убив спадкоємця австро-угорського престолу **Франца Фердинанда**.

Перша світова війна
Глобальний військовий конфлікт **1914–1918 рр.** між коаліціями Центральних держав і Антанти. До війни було втягнуто десятки держав і значну частину населення світу.

Ключовий висновок
Сараєвське вбивство було **приводом**, але не головною причиною війни. Вибух став можливим через накопичені суперечності, гонку озброєнь, військові плани та жорстку логіку союзів.

Початок війни: сили, фронти, план Шліфена

5. Наскільки сторони були готові

Німеччина Добре організована армія, сильна важка артилерія, розвинена залізнична мережа. Розрахунок — коротка війна.	Росія Великі людські ресурси, але слабші промисловість і транспорт; повільна мобілізація ускладнювала тривалу війну.	Велика Британія Невелика професійна сухопутна армія, зате найпотужніший флот і залежність від морських комунікацій.
--	--	---

6. Головні фронти

Фронт	Хто воював	Особливість
Західний	Німеччина проти Франції, Великої Британії та Бельгії.	Головний напрям німецького плану швидкого розгрому Франції.
Східний	Росія проти Німеччини та Австро-Угорщини.	Величезна протяжність фронту; маневрові бої тривали довше.
Балканський / Кавказький	Сербія та Антанта проти Австро-Угорщини, Османської імперії та союзників.	Боротьба за Балкани, протоки й зв'язок Росії із союзниками.

План Шліфена: «блискавична війна»

Швидкий наступ через Бельгію	→	Розгром Франції	→	Перекидання військ на Схід	→	Розгром Росії
------------------------------	---	-----------------	---	----------------------------	---	---------------

Чому план був ризикованим

Він вимагав точної швидкості наступу й припускав, що Росія мобілізуватиметься повільно. Опір Бельгії, вступ Британії та ранній російський наступ змусили Німеччину відволікати сили.

Пам'ятай

Порушення нейтралітету Бельгії стало одним із безпосередніх приводів для вступу Великої Британії у війну **4 серпня 1914 р.**

Воєнні кампанії 1914–1915 рр.

7. Кампанія 1914 р.: провал «блискавичної війни»

5–12 вересня 1914 р. — битва на Марні

Англо-французькі війська зупинили німецький наступ на Париж. План швидкого розгрому Франції провалився. Наприкінці 1914 р. Західний фронт стабілізувався, а війна з маневрової перетворилася на позиційну.

ШВИДКИЙ НАСТУП	→	БИТВА НА МАРНІ	→	СТАБІЛІЗАЦІЯ ФРОНТУ	→	ОКОПИ
-----------------------	---	-----------------------	---	----------------------------	---	--------------

Позиційна війна

Бої на суцільних укріплених фронтах, де лінія зіткнення тривалий час майже не змінюється. Окопи, колючий дріт, мінні поля, кулемети й артилерія робили прорив оборони надзвичайно важким.

8. 1915 рік: розширення фронтів

Подія	Коротко
Горлицький прорив	Німецько-австрійські війська прорвали російський фронт. Російська армія залишила Галичину та Польщу.
Галліполі	Союзники намагалися оволодіти протоками Босфор і Дарданелли, але не змогли прорвати турецьку оборону.
Італія	У травні 1915 р. вступила у війну на боці Антанти проти Австро-Угорщини.
Болгарія	У жовтні 1915 р. вступила у війну на боці Центральних держав.

9. Війна на морі

Британська блокада

Велика Британія намагалася ізолювати Німеччину від світової торгівлі й послабити її економіку.

Німецькі підводні човни

Німеччина відповідала підводною війною. Торпедування цивільних суден, зокрема «Лузитанії», викликало міжнародне обурення.

Що змінилося за перші два роки війни

План швидкої війни зірвано

Битва на Марні показала, що Францію не вдалося розгромити за кілька тижнів. Німеччина опинилася перед тривалою війною на два фронти.

Фронти розширилися

До війни вступили Османська імперія, Італія, Болгарія та інші держави. Бої охопили Кавказ, Балкани, Близький Схід і моря.

Війна стала ресурсною

Перемога дедалі більше залежала не лише від армій, а й від промисловості, транспорту, продовольства, фінансів та здатності суспільства витримувати втрати.

Чому позиційний фронт був таким «дорогим»

Кулемети, артилерія, окопи, мінні поля й колючий дріт давали перевагу обороні. Навіть невелике просування вимагало величезних людських і матеріальних втрат.

1915 рік: нові фронти й нові засоби війни

10. Дарданелльська операція

Мета Антанти

Захопити Босфор і Дарданелли, відкрити морський шлях до Росії та вивести Османську імперію з війни.

Результат

Висадка на Галліполійському півострові не дала вирішального успіху. Турецькі війська втримали ключові висоти, а союзники згодом евакуювалися.

11. Італійський і Балканський фронти

Держава	Чому вступила	Наслідок
Італія	Антанта пообіцяла території Австро-Угорщини з італійським населенням.	Відкрився Італійський фронт; бої швидко набули позиційного характеру.
Болгарія	Прагнула повернути території, втрачені після Балканських війн.	Разом із Центральними державами атакувала Сербію; Балкани стали важливим театром війни.

12. Техніка й зброя змінюють характер війни

Кулемети й артилерія

Підсилювали оборону й робили фронтальний наступ надзвичайно кровопролитним.

Хімічна зброя

Навесні 1915 р. біля Іпра німецькі війська застосували хлор. Газова атака спричинила масові отруєння й жертви.

Підводні човни

Перетворили морські комунікації на поле бою та загрожували торгівлі й постачанню Антанти.

Війна нового типу

Промислові держави використовували масові армії, залізниці, важку артилерію, кулемети, хімічну зброю, підводні човни та централізовану мобілізацію економіки. Тому війна ставала дедалі більш «тотальною».

ПРОМИСЛОВІСТЬ	→	МАСОВА АРМІЯ	→	ТЕХНІЧНА ВІЙНА	→	ВЕЛИЧЕЗНІ ВТРАТИ
---------------	---	--------------	---	----------------	---	------------------

Що треба запам'ятати після уроку 1

13. Ключові дати

Дата	Подія
28 червня 1914	Убивство Франца Фердинанда в Сараєві.
28 липня 1914	Австро-Угорщина оголосила війну Сербії.
1 серпня 1914	Німеччина оголосила війну Росії; початок загальноєвропейської ескалації.
5-12 вересня 1914	Битва на Марні; провал плану швидкого розгрому Франції.
квітень 1915	Горлицький прорив; початок великого відступу російських військ.
травень / жовтень 1915	Вступ Італії на боці Антанти / Болгарії на боці Центральних держав.

14. Ключові поняття

Мілітаризм

Політика нарощування військової сили та підготовки держави й суспільства до війни.

Позиційна війна

Війна на стабільних укріплених фронтах, де прорив оборони вкрай складний і кошковий.

Світова війна

Великий конфлікт, що охоплює кілька регіонів світу й втягує численні держави та коаліції.

Воєнно-політичний блок

Союз держав для спільної зовнішньої та військової політики.

15. Перевір себе

Поясни коротко

1. Назви головні причини Першої світової війни.
2. Чим причина відрізняється від приводу?
3. Чому план Шліфена провалився?
4. Чому війна стала позиційною?

Зроби висновок

Поясни ланцюг: **суперечності** → **гонка озброєнь** → **союзи** → **Сараєвська криза** → **світова війна** → **провал швидкої війни** → **окопний фронт**.

Підсумок уроку

У 1914 р. війна, яку уряди планували як коротку, перетворилася на тривалий конфлікт. Битва на Марні зірвала німецький план швидкої перемоги. У 1915 р. фронти розширилися, до війни вступили нові держави, а позиційна оборона, техніка й ресурсна мобілізація зробили бойові дії дедалі виснажливішими.

ТЕМА 1. ПЕРЕДУМОВИ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ. ВІЙНА ТА РЕВОЛЮЦІЇ

Урок 2. Кризи імперій. Революція 1917 року. Розпад багатонаціональних імперій

Головна думка

Перша світова війна різко загострила внутрішні проблеми великих імперій. Воєнні втрати, інфляція, продовольчі труднощі, падіння довіри до влади й національні рухи перетворили затяжну війну на політичну кризу. У Росії 1917 р. впала монархія, а згодом владу захопили більшовики. У 1918 р. поразка Центральних держав прискорила розпад Німецької та Австро-Угорської імперій і появу нових держав.

1. Війна як випробування імперій

АРМІЯ

Мобілізація мільйонів людей, великі втрати, деморалізація і дезертирство послаблювали здатність режимів утримувати фронт.

ЕКОНОМІКА

Воєнні витрати, інфляція, розлад транспорту, нестача продовольства й сировини, падіння виробництва посилювали соціальну напругу.

ДОВІРА ДО ВЛАДИ

Невдачі на фронті й нездатність урядів розв'язати кризу руйнували легітимність монархій і посилювали опозиційні та національні рухи.

2. Російська імперія: передумови революції

Що накопичило кризу

- війна стала непосильним тягарем;
- інфляція і спекуляція товарами першої необхідності;
- перебої з постачанням міст і зупинка підприємств;
- втома населення та армії від війни;
- невирішені аграрне, робітниче й національне питання.

Чому армія перестала бути опорою монархії

У лютому 1917 р. масові протести в Петрограді збіглися з переходом солдатів гарнізону на бік страйкарів. Режим утратив можливість силою придушити виступи.

Проблемне питання: чому війна, яка мала зміцнити державу, у 1917 р. прискорила крах Російської імперії?

Російська революція 1917 р.: падіння монархії та двовладдя

3. Лютнева революція: коротка хронологія

23 лютого / 8 березня	Стихійні виступи робітників у Петрограді на тлі продовольчої кризи. До протестів активно долучилися жінки-працівниці.
24-26 лютого	Страйки охопили понад 200 тис. осіб. До економічних вимог додалися політичні гасла проти царизму. Частина солдатів перейшла на бік протестувальників.
27 лютого	Загальний страйк переріс у збройне повстання. Створено Петроградську Раду та Тимчасовий комітет Державної думи.
2 березня	Микола II зрікся престолу. Утворено Тимчасовий уряд. Монархія припинила існування.

4. Двовладдя: два центри впливу

Тимчасовий уряд	Ради робітничих і солдатських депутатів
Проголосив амністію, свободу слова, преси, зборів і страйків; готував Установчі збори.	Спиралися на робітників і солдатів та швидко стали альтернативним центром політичного впливу.
Підтвердив союзницькі зобов'язання перед Антантою і продовжував війну «до переможного завершення».	У масах зростали вимоги миру, землі та контролю над владою; посилювалися соціалістичні партії.
Не розв'язав земельного питання й поступово втрачав підтримку.	У вересні 1917 р. більшовики здобули більшість у Петроградській і Московській радах.

5. Чому двовладдя не стабілізувало країну

Липнева криза

У липні демонстрації під більшовицькими гаслами були придушені. Новий уряд очолив О. Керенський; на фронті відновили смертну кару. Це показало глибину політичного розколу.

Корніловський заколот

25–30 серпня 1917 р. спроба встановити військову диктатуру була придушена. Наслідок — падіння авторитету Тимчасового уряду й різке посилення більшовиків у Радах.

Ключовий висновок

Лютнева революція ліквідувала монархію, але не вирішила головних питань: війна тривала, земля не була передана селянам, економічна криза поглиблювалася. Тому боротьба за владу продовжилася.

Жовтневий переворот, перші декрети та Брестський мир

6. Прихід більшовиків до влади

25-26 жовтня 1917 р.

Більшовики захопили ключові об'єкти Петрограда і Зимовий палац, заарештували міністрів Тимчасового уряду. II Всеросійський з'їзд Рад сформував Раду народних комісарів на чолі з В. Леніним.

Чому вони посилилися

Тимчасовий уряд утратив авторитет; війна й господарська криза тривали; після Корніловського заколоту більшовики здобули підтримку частини солдатів і робітників.

Політичні гасла

«Мир», «земля», «влада Радам» були зрозумілими масам і прямо відповідали на найболючіші питання 1917 р.

Організаційна перевага

Більшовики мали дисципліновану партійну структуру, вплив у ключових Радах і Воєнно-революційний комітет у Петрограді.

7. Перші рішення нової влади

Рішення	Зміст і значення
Декрет про мир	Заклик до негайних переговорів про мир без анексій і контрибуцій. Більшовики почали курс на вихід Росії зі світової війни.
Декрет про землю	Скасовував поміщицьку та приватну власність на землю; земля оголошувалася «народною власністю».
Створення Раднаркому	Новий уряд очолив В. Ленін. Поступово інші політичні сили усувалися від влади.
Установчі збори	На виборах більшовики не отримали більшості. 6 січня 1918 р. Установчі збори були розігнані силою, що стало важливим кроком до однопартійної диктатури.

8. Брестський мир і вихід Росії з війни

3 березня 1918 р. — Брестський мир

Радянська Росія уклала сепаратний мир із Німеччиною та її союзниками. Вона визнавала незалежність УНР, втрачала контроль над значними західними територіями й відмовлялася від претензій на Фінляндію. Мир дозволив більшовикам зосередитися на внутрішній боротьбі, але став однією з причин загострення громадянської війни.

ПАДІННЯ МОНАРХІЇ	→	ДВОВЛАДДЯ	→	ЖОВТНЕВИЙ ПЕРЕВОРОТ	→	ВИХІД ІЗ ВІЙНИ
-----------------------------	---	------------------	---	--------------------------------	---	-----------------------

Громадянська війна в Росії: сили, етапи, наслідки

9. Хто воював

«Червоні»	«Білі»
Ліворадикальні сили на чолі з більшовиками. Мета — зберегти радянську владу й здійснити соціалістичні перетворення.	Різнорідні антибільшовицькі сили: монархісти, ліберали, частина офіцера, підприємців і поміщиків. Мета — усунути більшовиків і відновити «єдину неподільну Росію».
Спиралися на державний апарат, Червону армію, мобілізацію ресурсів і контроль над центральними промисловими районами.	Не мали єдиного політичного центру; суперечності між лідерами, політика щодо землі та національних рухів звужували їхню підтримку.

10. Основні етапи

1918	Інтервенція держав Антанти; заколот Чехословацького корпусу; формування Добровольчої та Червоної армій. Громадянська війна стає загальнонаціональною.
1919	Наступи О. Колчака, А. Денікіна, М. Юденича. Більшовики відбили головні удари й перейшли в контрнаступ.
1920	Поразка армій Денікіна та П. Врангеля; радянсько-польська війна. Поразка під Варшавою зупинила більшовицький наступ на Захід.
1920-1922	Основні осередки боротьби перемістилися до Закавказзя, Середньої Азії та Далекого Сходу.

11. «Воєнний комунізм» і терор

Економічна політика

Націоналізація промисловості; продрозкладка — примусове вилучення продовольства у селян; трудова повинність; згорання товарно-грошових відносин. Політика поглибила господарську кризу та селянське невдоволення.

Репресивна політика

Створення ВЧК; «червоний терор»; розстріли, заручники, концтабори, переслідування політичних противників. Терор і насильство застосовували також антибільшовицькі сили.

Чому перемогли більшовики

Вони контролювали центральні промислові райони та державний апарат, змогли мобілізувати ресурси й створити масову армію. «Білі» були роз'єднані, не запропонували привабливої аграрної програми й відштовхнули національні рухи гаслом «єдиної неподільної Росії».

Наслідки

Великі людські втрати, еміграція, господарська розруха, політична радикалізація. Більшовики зберегли владу та встановили контроль над більшою частиною території колишньої імперії.

Австро-Угорщина й Німеччина: поразка, революції, падіння монархій

12. Чому не витримала Австро-Угорщина

НАЦІОНАЛЬНЕ ПИТАННЯ

Чехи, словаки, південні слов'яни, поляки, українці та інші народи дедалі активніше вимагали прав, автономії або власної державності.

ЕКОНОМІЧНЕ ВИСНАЖЕННЯ

Нестача продовольства, падіння виробництва, інфляція й страйки поглиблювали невдоволення населення.

ВІЙСЬКОВА І ПОЛІТИЧНА КРИЗА

Поразки, втрати й деморалізація армії поєдналися з кризою центральної влади. Спроби реформ імператора Карла I запізнилися.

Розпад восени 1918 р.

Національні комітети перетворювалися на органи майбутніх держав. 28 жовтня проголошено Чехословаччину; наприкінці жовтня відбулася революція в Угорщині; 1 листопада у Львові постала українська влада; 12 листопада Карл I відмовився від участі в державному управлінні. Імперія припинила існування.

13. Угорщина: від республіки до комуністичного експерименту

30-31 жовтня 1918	Революція; владу перебрала Національна рада на чолі з М. Карої.
16 листопада 1918	Проголошено Угорську республіку; розпочато демократичні реформи.
21 березня 1919	Створено Угорську Радянську Республіку; курс на диктатуру пролетаріату, націоналізацію та Червону армію.
1-4 серпня 1919	Комуністичний режим упав під тиском внутрішньої кризи та наступу румунських і чехословацьких військ. Проіснував 133 дні.

14. Німецька революція 1918 р.

3 листопада	Повстання моряків у Кілі стало початком революції.
9 листопада	Повстання охопило Берлін. Кайзер Вільгельм II зрікся престолу; проголошено республіку.
11 листопада	Комп'єнське перемир'я завершило бойові дії Першої світової війни.
1919	Установчі збори закріпили демократичний республіканський лад. Президентом став Ф. Еберт; ліворадикальні виступи були придушені.

Розпад імперій і нова політична карта Європи

15. Що сталося з великими імперіями

Імперія	Як розгорталася криза	Результат
Російська	Війна → економічна й політична криза → Лютнева революція → більшовицький переворот → громадянська війна.	Падіння монархії; національні держави на окраїнах; більшовики відновили контроль над значною частиною колишньої імперії у радянській формі.
Німецька	Воєнна поразка, господарське виснаження, Листопадова революція 1918 р.	Зречення Вільгельма II, ліквідація монархії, створення Веймарської республіки.
Австро-Угорська	Воєнна поразка + національні рухи + економічна криза + розпад центральної влади.	Поява Австрії, Угорщини, Чехословаччини; формування Королівства сербів, хорватів і словенців; інші територіальні зміни.
Османська	Поразка у війні, втрата арабських володінь, поділ сфер впливу державами-переможницями.	Розпад імперського простору; після війни й турецького національного руху постала Турецька республіка.

16. Нові незалежні держави

Європа після 1918 р.

Фінляндія, Польща, Литва, Латвія, Естонія, Чехословаччина, Австрія, Угорщина, Королівство сербів, хорватів і словенців та інші державні утворення виникли або відновили незалежність. Нові кордони, однак, часто не збігалися з етнічними межами, тому великі групи людей опинилися в статусі національних меншин.

17. Український вимір

Можливість для державотворення

Падіння Російської та Австро-Угорської імперій відкрило простір для українських державних проєктів. УНР і ЗУНР були частиною загальноєвропейської хвилі національного самовизначення.

Чому державність не закріпилася

Українські землі стали об'єктом боротьби сусідніх держав і більшовицької Росії. Наприкінці 1920 р. УНР на Наддніпрянщині була окупована більшовицькою Росією, а західноукраїнські землі опинилися у складі інших держав.

18. Чому новий порядок залишався нестабільним

- принцип самовизначення народів застосовували непослідовно, а інтереси великих держав часто переважали;
- нові кордони не усунули національних суперечностей і породили проблему меншин;
- поразка, репарації та територіальні втрати сприяли реваншизму;
- війна й революції радикалізували політику і суспільства.

ІМПЕРСЬКИЙ ПОРЯДОК	→	СВІТОВА ВІЙНА	→	РЕВОЛЮЦІЇ	→	НОВІ ДЕРЖАВИ	→	НОВІ КОНФЛІКТИ
--------------------	---	---------------	---	-----------	---	--------------	---	----------------

Що треба запам'ятати

19. Ключові дати

23 лютого / 8 березня 1917	Початок Лютневої революції в Петрограді.
2 березня 1917	Зречення Миколи II; утворення Тимчасового уряду.
25-26 жовтня 1917	Захоплення влади більшовиками в Петрограді.
3 березня 1918	Брестський мир радянської Росії з Центральними державами.
жовтень-листопад 1918	Розпад Австро-Угорщини; революція в Німеччині; утворення нових держав.
11 листопада 1918	Комп'єнське перемир'я — завершення бойових дій Першої світової війни.

20. Ключові поняття

Поняття	Коротке пояснення
Двовладдя	Однчасне існування двох центрів політичного впливу після Лютневої революції — Тимчасового уряду та Рад.
Громадянська війна	Збройна боротьба за державну владу між різними соціальними й політичними силами всередині країни.
Інтервенція	Втручання однієї або кількох держав у внутрішній конфлікт іншої держави, зокрема із застосуванням збройних сил.
Самовизначення народів	Право народу самостійно визначати свій політичний статус і форму державного існування.

21. Порівняй Росію та Австро-Угорщину

Ознака	Російська імперія	Австро-Угорщина
Спільне	Війна, економічне виснаження, падіння довіри до влади, національні рухи, руйнування монархічної системи.	Війна, економічне виснаження, падіння довіри до влади, національні рухи, руйнування монархічної системи.
Відмінність	Революція переросла у громадянську війну; більшовики створили нову централізовану диктатуру.	Поразка у війні поєдналася з відокремленням народів; імперія розпалася на кілька держав і не була відновлена.

22. Перевір себе

Поясни коротко

1. Чому війна стала каталізатором революцій?
2. Чому Тимчасовий уряд утратив підтримку?
3. Чому більшовики змогли захопити владу?
4. Чому Австро-Угорщина розпалася?

Зроби висновок

Поясни ланцюг: війна → виснаження → криза влади → революція / національний рух → розпад імперії → нові держави. Чому поява нових держав не означала автоматичного миру?

Підсумок уроку

Перша світова війна стала прискорювачем кризи імперського порядку. У Росії падіння монархії не стабілізувало державу: двовладдя, продовження війни й невирішені соціальні проблеми відкрили шлях більшовицькому перевороту та громадянській війні. У 1918 р. військова поразка Німеччини й Австро-Угорщини поєдналася з революціями та національними рухами. Європа отримала нову політичну карту, але разом із нею — нові кордони, меншини й суперечності.